

	СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ
	«Регіоналістика. Етнодемографічні процеси в регіонах світу»
	Ступінь вищої освіти – Бакалавр
	Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
	Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
	Рік навчання 3, семестр 6
	Форма здобуття вищої освіти денна
Кількість кредитів ЄКТС <u>4</u>	
Мова викладання українська (українська)	
Лектор навчальної дисципліни	<u>к.і.н. Кропивко Олена Михайлівна</u>
Контактна інформація лектора (e-mail)	okropyvko@nubip.edu.ua
URL ЕНК на навчальному порталі НУБіП України	https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=3048

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Європейські тренди зростання ролі регіонів є головними суб'єктами не лише внутрішньої політики, а й міжнародної співпраці. Водночас процеси європейської інтеграції, децентралізації спричинили необхідність оптимізації регіональної політики в Україні. Дослідження основних демографічних показників аналізує диференціацію в розвитку регіонів.

Метою курсу «Регіоналістика. Етнодемографічні процеси в регіонах світу» є оволодіння аналітичними навичками шляхом систематизованого вивчення концептуально-методологічних основ дослідження регіону, основ теорій організації просторово-територіальних систем, основ політичного районування України; процеси формування етносоціальних спільнот, сучасний стан демографічних процесів у світі. Навчальний курс містить 120 годин (4 кредити). Дисципліна поділена на два модулі. Перший – Регіоналістика в системі історичних, регіональних і політичних дисциплін. Регіональна політика. Другий - Світові етнодемографічні процеси в сучасних умовах. Ефективному вивченню навчального курсу сприяють не лише аудиторні заняття, а й значною мірою самостійна робота студентів, в процесі якої рекомендовано використовувати енциклопедії, довідники, наукові монографії, статті, інтернет-джерела тощо.

Компетентності навчальної дисципліни:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в сфері міжнародних відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології
ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел інформації.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організацій міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема, політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК 3. Здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях.

СК4. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень.

СК5. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держави.

СК7. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.

СК8 Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

СК9. Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних задач і проблем.

СК12. Здатність до здійснення комунікацій та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.

Програмні результати навчання навчальної дисципліни:

ПРН1. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

ПРН6. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.

ПРН8. Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій.

ПРН9. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.

ПРН10. Вільно спілкуватися державною та іноземними мовами на професійному рівні, необхідному для ведення професійної дискусії, підготовки аналітичних та дослідницьких документів.

ПРН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні.

ПРН13. Вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньої політичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору.

ПРН14. Використовувати сучасні цифрові технології, спеціалізовані програмне забезпечення, бази даних та інформаційні системи для розв'язання складних спеціалізованих задач у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

ПРН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо.

ПРН16. Розуміти та відстоювати національні інтереси України у міжнародній діяльності.

ПРН17. Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Години (лекції/ла бораторні, практичні , семінарські)	Результати навчання	Завдання	Оцінюван ня
1 Семестр				
Модуль І. Регіоналістика в системі історичних, регіональних і політичних дисциплін. Регіональна політика				
1. Регіоналістика як наука і навчальна дисципліна. Мета, завдання, основний категоріальний апарат.	2/-	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; виокремлювати структуру і опорні елементи комплексних регіональних характеристик	Написання есе	10
2. Регіон як суспільно-політична система й об'єкт господарювання та управління	2 /2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; сучасні підходи до виділення регіонів у країнах Заходу і пострадянського простору; концепції регіоналізму	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10

3. Еволюція наукових досліджень з вивчення продуктивних сил і регіональної економіки	2 /2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; теорії регіонального розвитку; основні концепції просторової організації економіки	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
4 Закономірності, принципи і фактори регіонального розвитку	2 /2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; виокремлювати фактори розміщення продуктивних сил і регіонального розвитку: демографічні, геополітичні, етнополітичні, розселення як фактор регіоналізму	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
5. Теоретичні основи регіональної політики	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; методи формування та засоби реалізації регіональної політики	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
6. Регіональна політика в розвинутих країнах світу	2 /1	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; специфіку регіонального розвитку і регіональної політики розвинутих країн світу; особливості сучасного етапу розвитку регіональної політики Європейського Союзу	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
7. Регіональна політика в постсоціалістичних країнах та країнах, що розвиваються	2 /1	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; Особливості	Обговорення питань на семінарському занятті	10

		регіонального розвитку Російської Федерації, країн СНД, Центрально-Східної Європи, Китаю, слаборозвинутих країн	Написання есе	
8 Регіональна політика в Україні і проблеми розвитку її регіонів	2 /4	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат; виокремлювати сучасні моделі суспільно-економічної макрорегіоналізації України, регіональні програми, механізми реалізації регіональної політики	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе. Написання модульної к.р.	30
Модуль II. Світові етнодемографічні процеси в сучасних умовах				
9. Вступ. Етнодемографія як наука.	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат. Мати структуроване уявлення про: демографічні ознаки етносу, етнодемографія та суміжні дисципліни. Зв'язок етнодемографічної науки з етнографією, демографією, етногеографією, етнічною соціологією, етнічною психологією, етнічною екологією, антропологією, народною медициною	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
10. Історія становлення і розвитку етнодемографічних знань в Україні в XVIII – XX ст	2 /2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат Мати структуроване уявлення про: видання джерел з демографічної історії	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10

		Правобережної України XVI – початку XVII ст. Внесок українських вчених у розвиток етнодемографічних знань.		
11 Категорії, методи і джерела етнодемографії. Категорії та понятійний апарат етнодемографічної науки.	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат. Мати структуроване уявлення про: динаміку чисельності народу, природний приріст населення.	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
12. Процес етнічного відтворення. Загальні показники етнічного відтворення	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат Мати структуроване уявлення про: смертність, етнічні аспекти та чинники смертності, проблеми вивчення смертності, біологічні та географічні чинники смертності, соціальні та етнічні аспекти хвороб.	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	10
13. Етнодемографічні процеси в сучасній Європі	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат. Мати структуроване уявлення щодо основних демографічних процесів в європейських країнах та їх впливу на зміну етнічної структури населення в європейських країнах	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе	20
14. Етнодемографічні процеси в Америці та Африці	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-	Обговорення питань на семінарському	10

		категоріальний апарат. Мати структуроване уявлення щодо основних демографічних процесів та їх впливу на зміну етнічної структури населення в країнах Північної, Південної Америки та Африки	му занятті Написання есе	
15. Етнодемографічні процеси в Азії, Австралії та Океанії	2/2	знати основні теоретичні аспекти; розуміти понятійно-категоріальний апарат. Мати структуроване уявлення щодо основних демографічних процесів та їх впливу на зміну етнічної структури населення в країнах Азії, Австралії та Океанії	Обговорення питань на семінарському занятті Написання есе. Написання модульної к.р.	30
Всього за 6 семестр				70
Екзамен				30
Всього за курс				100

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Самостійні роботи повинні бути виконані самостійно відповідно вимог, які до них висуваються.
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в онлайн формі за погодженням із деканом факультету)

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання екзаменів заліків	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано

74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	незараховано

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: Монографія. /О.В.Булатова. – Донецьк, 2012. – 386 с.
2. Верменич Я. В. Історична регіоналістика: навчальний посібник – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 412 с.
3. Гладун О.М. Нариси з демографічної історії України ХХ століття: Монографія — Київ, 2018. — 224 с.
4. Дорошенко Л. С. Демографія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К. : МАУП, 2005. — 112 с.
5. Заставний Ф.Д. Проблеми депресивності в Україні (соціально-економічної, екологічної, демографічної) : Монографія / Ф.Д. Заставний. — Л. : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 348 с.
6. Іващук І. О., Стахова Н. В., Живко М. А. Міжнародні міграційні процеси : навчальний посібник. - Тернопіль. : ЗУНУ. 2022. 204с.
7. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика : Монографія - Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.
8. Махорін Г.Л. Основи демографії. Курс лекцій. - Житомир: Вид-во “Волинь”, 2009. – 96 с.
9. Глушко М. С. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посіб. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І.Франка, 2008. –86 с
10. Основи регіонального управління в Україні : підручник // авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, В. С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. – К. : НАДУ, 2012. – 576 с.
11. [Пиля В. І.](#) Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво - Хмельниц. : Вид-во ХУУП, 2006. - 412 с.
12. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / За ред. В.Чужикова. — К.: КНЕУ, 2016. — 495 с.
13. Тиводар М. Етнологія: Навч. посібн. — Львів: Світ, 2004.— 624 с.
14. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
15. Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 272 с.
16. Шаповал, Л.І. Словник етнографічних (етнологічних) понять і термінів . – Полтава, 2009. – 133 с.
17. Buttmer, Anne; Mels, Tom (2006). By northern lights: on the making of geography in Sweden. Foreword by Torsten Hägerstrand. Aldershot, England; Burlington, VT: Ashgate. OCLC 63187516.
18. Захарова О.В. Участь України в функціонуванні Єврорегіонів //Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. 2022. – Випуск 64. - С.62-74.
19. Адміністративно-територіальний устрій Київської області. URL: <https://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistko.html>
20. Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – 360 с.

21. Барвінець В. Співробітництво етнічних груп у контексті «багатокультурного розвитку» на етапі виходу з кризових ситуацій // Етнодемографічні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей. - Чернівці, 2009. Вип. 19-20.
22. Безверхнюк Т. М. Державне управління на регіональному рівні та державне регулювання регіонального розвитку: змістовне наповнення й ресурсне забезпечення // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (15). – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2006 - С. 146-153
23. Безверхнюк Т. М. Сучасні парадигми регіонального управління: плюралізм методологічних підходів // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць – Вип. 1 (29). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 51-58.
24. Беліцер Н. Етнічний та релігійний чинники пострадянських конфліктів: інформаційна складова і вплив на ситуацію в АР Крим / Н. В. Беліцер // Матеріали Всеукраїнської конференції «Міжнародні взаємини в Україні: питання інформаційного простору», м. Київ, 14 лютого 2006 р./ Упоряд. С. Бугаєв. – К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2006. – 72 с.
25. Бережний А.А. Укладання та визнання шлюбів за участю громадян УКРАЇНИ в державах ЄС <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/956587.pdf>
26. В.В. Яковенко. Особливості укладання шлюбу в Об'єднаних Арабських Еміратах <file:///c:/users/%d0%9e%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%b0/downloads/336-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-647-1-10-20200618.pdf>
27. Возняк Г. В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа. // Регіональна економіка 2015, №3. – С.34-43.
28. Грицяк І. А. Управління в Європейському Союзі: теоретичні засади: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 236 с.
29. Грібінча О. Огляд майбутньої демографічної ситуації та економіки в 2035 році//Історико-політичні проблеми сучасного світу: Modern Historical and Political Issues: Збірник наукових статей. – Чернівці: Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi: Чернівецький національний університет, Chernivtsi National University, 2018. – Т. 37-38. – С. 90-98.
30. Гуманітарні наслідки та соціальні виклики військових дій на Сході України: матеріали Круглого столу – К., 2015 – 26 с. <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/zbirnyky/2015/stil.pdf>
31. Даугупольська Т.І. Міжнародна міграційна політика: від теорій до імплементацій <file:///c:/users/%d0%9e%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%b0/downloads/16819-article%20text-33073-1-10-20210131.pdf>
32. Державна стратегія регіонального розвитку 2021-2027 рр. «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину»
33. [Дунаєв І. В.](#) Закономірності та визначальні тренди регіонального розвитку і управління в умовах глобалізації та інтеграції // [Актуальні проблеми державного управління](#). - 2015. - № 2. - С. 112-122
34. [Злупко С.](#) Основи регіонології: концептуальний підхід // [Вісн. НАН України](#). - 2004. - № 11. - С. 12-25.
35. Кицюк І. В. Фактори підвищення конкурентоспроможності регіонів у процесі модернізації держави // Наукові праці НДФІ. - 2012. - Вип. 3. - С. 111-114
36. Ключові цифри ЄС у світі – випуск 2023 року <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-key-figures/w/ks-ex-23-001>
37. Константинов В.Ю. Еволюція поняття регіон у дослідженні міжнародних політичних регіонів.// Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 132., 2017. – с.67-78.

38. Лавер О. Етнічні конфлікти і міграційні процеси в країнах ЄС: соціолого-політологічний аспект (2017-2020 рр. // Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць., Випуск 1 (24), 2020. – с.74-82.
39. Літвін Л. А. Функціонування Єврорегіонів як складова реалізації національних інтересів // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Серія: Політичні науки. - 2019. – С.63-67.
40. Майхрук Х.І. , Заставецька Л.Б. Суть біологічної теорії етносу та типи етнічних спільнот <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1211>
41. Макаренко Н. Ю. Методологічні особливості і проблематика сучасних етнодемографічних досліджень// https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/makarenko_do_pytannia-1.pdf
42. Машіко К. Роль етнічності у формуванні якості життя населення // Геополітика України: історія і сучасність. Збірник наукових праць., Випуск 2 (23), 2019. – с.59-70.
43. Менджул М. В. Основні засади регулювання сімейних відносин у США. http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/4/part_1/32.pdf
44. Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 2008. – 405с.
45. Олійник О.М. Концептуалізація глокалізації: методологічні аспекти /О.М.Олійник // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009, Вип.38. – СМ.41-52.
46. Панченко Т. Політична регіоналістика в системі регіональних і політичних дисциплін: огляд концептуальних підходів // Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – Вип. № 44. – С. 48-49.
47. Паршина М.Ю. Основні ознаки, критерії та ключові індикатори у визначенні поняття регіону // Економіка та держава, №10, 2015. – с. 109-114
48. Пержун В., Щур О. Етнічні спільноти: особливості формування і функціонування у суспільстві [http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1-2\(13-14\)/25.pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res/sociology/Chasopys/Vup1-2(13-14)/25.pdf)
49. [Писаренко С. М.](#) Європейський досвід оптимізації регіонального розвитку// [Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Регіон. політика: досвід Європ. Союзу та його адапт. до умов України: Зб. наук. пр.](#) - 2003. - Вип. 5, ч. 2. - С. 16-23.
50. Прибиткова І. М. З історії розвитку демографічної думки в Україні в XVIII - XIX ст. // Наукові записки НаУКМА. – К., 2000. - Т. 18 : Ювілейний випуск. - С. 57-65.
51. Про засади державної регіональної політики: Закон України № 156-VIII від 05.02.2015 р. <http://www.rada.gov.ua>.
52. Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 р. <http://www.rada.gov.ua>
53. Сердюк І. Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 рр.: виміри локальної демографічної історії. // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27007/28-Serduyk.pdf?sequence=1>
54. [Стадницький Ю. І.](#) Європейський досвід регіональної політики розвитку гірських територій // [Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Регіон. політика: досвід Європ. Союзу та його адапт. до умов України: Зб. наук. пр.](#) - 2003. - Вип. 5, ч. 3. - С. 32-39
55. Хто житиме у Європі. Великий докладний аналіз демографічної ситуації на Європейському континенті https://pikabu.ru/story/kto_budet_zhit_v_evrope_bolshoy_podrobnyiy_analiz_demograficheskoy_situatsii_na_evropeyskom_kontinente_5745321?utm_source=linkshare&utm_medium=sharing
56. <https://www.un.org/> - сайт ООН
57. www.europa.eu.com – сайт Європейського Союзу (ЄС)
58. www.isi.gov.uk – матеріали ЄС і Ради Європи (РЄ)
59. www.unesco.org – сайт ЮНЕСКО

60. <https://www.minregion.gov.ua> – сайт Міністерства розвитку громад та територій України
61. Демографічний енциклопедичний словник
<http://sbiblio.com/biblio/archive/demografija>
62. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>
63. Світова статистика <http://iformatsiya.ru/tab1/459- statisticheskie-dannye-stran-mira/>
64. Фонд Дитячого фонду ООН <http://www.unicef.org>
65. Всесвітня книга фактів <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/population/country-comparison>